

УДК 336

Коваленко А. В.

аспірант

Запорізького національного університету

Бабміндра Д. І.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародної економіки,
природних ресурсів і економічної теорії
Запорізького національного університету*

Kovalenko Artem

Graduate student

Zaporizhzhia National University

Babmindra Dmitro

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of International Economics,
Natural Resources and Economic Theory
Zaporizhzhia National University*

ПРОБЛЕМАТИКА ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Сучасна економіка України має високий рівень енергомісткості галузей, зношеності обладнання та низький рівень впровадження інноваційних технологій, потребує втілення еколого-економічної стратегії розвитку країни для уникнення техногенної катастрофи. У статті проаналізовано проблематику промислових підприємств, вплив введення податку на виведений капітал. Головною особливістю є заміна податку на прибуток податком на виведений капітал. Це дасть підприємствам можливість зберігати більше коштів, що дасть можливість розвинути підприємства. Наступною проблемою підприємств є застаріле обладнання. Старе обладнання не лише працює неефективно, а й через нього ми маємо проблему з екологічним станом. У статті визначено, що найзабрудненіші території країни – території з виробництвом.

Ключові слова: викиди, оподаткування, екологізація, забруднення територій, екологічний податок.

Вступ та постановка проблеми. Військовий конфлікт 2014 р. на території України зумовив великий спад промислового виробництва та загострення проблеми збереження навколишнього природного середовища.

Стратегічним курсом України є інтеграція до Європейського Співтовариства, шлях до залучення іноземних інвестицій, інноваційного розвитку економіки, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробника, вихід на внутрішній ринок ЄС.

Маючи великий потенціал розвитку, Україна користується досвідом європейських країн. Таким чином, боротьба з екологічною кризою робить свій акцент на зміні курсу податкової політики у екологізацію. Однією з ключових екологічних проблем є викиди підприємств, що зумовлено застарілістю обладнання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження та аналізу розвитку оподаткування підприємств зробили Ж.В. Піскова, О.П. Маслоківська, А. Нікітішін, В.В. Романенко та ін. У їхніх роботах досліджено та проаналізовано проблематику розвитку підприємств України, екологічне оподаткування підприємства та оподаткування прибутку підприємств.

Метою даної роботи є виділення проблем екологічного оподаткування та розроблення нових шляхів розвитку.

Результати дослідження.

Екологічні проблеми перешкоджають розвитку національної економіки, а тому постає необхідність розроблення дієвого впровадження законодавчих, адміністративних та економічних методів регулювання екологічної політики держави у цілому. Так, на законодавчому рівні затверджено «Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року», якими визначено першопричини екологічних проблем України [1].

До екологічних проблем віднесено:

- усадковану структуру економіки з переважаючою часткою ресурсо- та енергоємних галузей, негативний вплив якої був посилений переходом до ринкових умов;
- зношеність основних фондів промислової і транспортної інфраструктур;
- регулювання використання природних ресурсів;
- відсутність чіткого розмежування природоохоронних та господарських функцій;
- недостатнє розуміння в суспільстві пріоритетів збереження навколишнього природного середовища;
- недотримання природоохоронного законодавства.

У Законі «Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року» констатують проблематику щодо забруднення атмосферного повітря, водокористування, земель і ґрунтів, лісів та надр, загрози біологічному та ландшафтному біорізноманіттю. Акцентується увага на високому ризику виникнення надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру. Вирішення даних проблем можливе лише за умови ефективної екологічної політики, у яку включають екологічне оподаткування.

За даними статистики, до найбрудніших міст України належать Донецька область, де за 2017 р. кількість викидів становила 784,8 тис. т, Дніпропетровська – 657,3 тис. т, Івано-Франківська – 198,3 тис. т, Запорізька – 180,9 тис. т, Вінницька – 155,8 тис. т, Львівська – 109,1 тис. т, Луган-

ська – 75,1 тис. т, Полтавська – 55,9 тис. т, Черкаська – 48,3 тис. т (табл. 1).

Наприклад, у Німеччині за 2016 р. викиди становили 230,8 тис. т, у Польщі – 87,7 тис. т, у Швейцарії 10,6 тис. т.

У Великобританії екологічні податки вважаються такими, якщо відповідають трьом принципам:

- податок пов'язаний з урядовими екологічними цілями;
- основна мета такого податку – стимулювати екологічно позитивні зміни в поведінці забруднювачів;
- чим більше поведінка забруднювача шкодить навколишньому природному середовищу, тим більшим буде такий податок [6, с. 13–14].

Екологічні податки стають важливою частиною загального комплексу заходів економічної політики, з'являється все більше фактів їх ефективного використання під час вирішення сучасних та попередження майбутніх екологічних проблем суспільства, наслідки яких становлять цілий комплекс, зокрема – це:

- глобальне потепління;
- зміна клімату;
- руйнування озонового шару;
- втрата біорізноманіття;
- знищення лісів;
- виснаження земельних ресурсів;
- забруднення водних ресурсів;
- забруднення повітря.

Екологічні податки є одним із джерел фінансів, які спрямовуються на відновлення знищених лісів, різні природоохоронні заходи, ліквідацію забруднення та забезпечення заходів, пов'язаних з охороною природи. Високі ставки податків змушують добувні підприємства запроваджувати технологічні схеми, які забезпечують раціональну і комплексну переробку видобутої сировини. Прискорена амортизація дає змогу модернізувати виробництво, що збільшує глибину переробки і коефіцієнта виходу товарної продукції. Це допомагає в умовах промислового видобутку обмежених природних ресурсів зменшити їх виснаження.

У країнах ЄС екологічне оподаткування є дуже важливим. Доход від збору екологічного податку використовується для розвитку промислових підприємств, а саме оновлюється обладнання та установлюється екологозахисне обладнання. У 2014 р. Німеччина отримала до бюджету 75 239 млн. дол., Естонія – 677 млн. дол., Греція – 6 562 млн. дол., Угорщина – 3 587 млн. дол., Великобританія – 69 142 млн. дол. Повну статистику країн подано в табл. 2 [6].

Вчені виділяють багато причин екологічної проблеми в Україні. До основних відносять застаріле обладнання, погану адміністрацію податків, мале податкове навантаження на підприємств.

Таблиця 1

Статистика викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря

	2014	2016	2016	2017
Донецька	1043	917,6	981,4	784,8
Дніпропетровська	855,8	723,9	833	657,3
Івано-Франківська	228,8	223,9	196,7	198,3
Запорізька	206,7	193,7	167	180,9
Вінницька	124,5	134,7	119,8	155,8
Львівська	100,2	102,4	103,1	109,1
Луганська	197,8	115,2	155,5	75,1
Полтавська	62,9	55,6	56,2	55,9
Черкаська	66,7	57,5	52,3	48,3

Податкові доходи від екологічного оподаткування, млн. дол.

Країни	2010	2011	2012	2013	2014
Австралія	23215,88	23780,11	32685,82	32648,77	27745,65
Австрія	11061,06	12517,63	11727,97	12204,81	12626,96
Чилі	2247,78	2722,27	2998,15	3134,3	3115,87
Естонія	570,47	626,54	624,45	639,61	677,26
Німеччина	72741,36	81531,37	74877,87	76487,17	75239,04
Греція	7301,55	7510,9	6736,53	6567,01	6562,02
Угорщина	3597,31	3706,02	3533,05	3556,58	3587,67
Туреччина	28787,73	28981,7	28631,98	33416,12	30551,55
Великобританія	59164,47	62582,01	62462,98	63910,41	69142,55

Дійсно, обладнання в більшості підприємств застаріле. Однак проблема загальної податкової політики промислових підприємств не дасть змоги змінювати ситуацію підприємств, адже через велике податкове навантаження на підприємства в Україні загальний рівень тіншової економіки наприкінці 2017 р. становив 32%, у першому кварталі 2018 р. рівень збільшився на 1%.

На кінець 2018 р. у планах є введення податку на виведений капітал, який дасть змогу прибрати податок на прибуток, вивести підприємства з тіні, і доходи зможуть використовуватися для розвитку.

Однак, незважаючи на це, екологічне оподаткування знаходиться в стагнації. У країнах ЄС кожен рік збільшують податок на викиди CO₂ у повітря.

Так, у Норвегії в 2014 р. принесли до бюджету приблизно 2,06% від ВВП, засвідчуючи успішність упровадження ЕТПР за чинної ставки податку на двоокис вуглецю в розмірі 52 дол. США/т CO₂ [8].

Швеція теж увела податок на викиди CO₂ шляхом перенесення частки податкового навантаження з традиційних чинників виробництва (праці та капіталу) на нове джерело – забруднення довкілля. Акцизні збори на викиди діоксидів карбону та сірки, а також збільшення ставок чинних екологічних платежів компенсувалися зниженням ставки податку на доходи соціально вразливих домогосподарств, але рівень оподаткування доходів найбагатших домогосподарств залишився стало високим. У 2015–2016 рр. ставка податку на двоокис вуглецю у цій країні становила рекордні 150 дол. США/т CO₂.

Екологічні податки і збори є досить поширеними ринковими інструментами державної «зеленої» політики. Багато країн вводять податки на транспорт, забруднення повітря і водних ресурсів. Податкові пільги разом із державними субсидіями виступають дієвим інструментом підвищення енергоефективності на транспорті, у будівельній галузі й секторі домогосподарств. Це дає змогу стимулювати розвиток відновлюваної енергетики і знизувати, таким чином, викиди парникових газів.

Сучасне оподаткування також сприяє розвитку ринку вітрової електроенергетики. У 2016 р. кількість електроенергії, яка 2016 р., продовжені до 2021 р. За оцінками експертів, це дасть змогу залучити в розвиток сонячної енергетики додатково 125 млрд. дол. США нових приватних інвестицій. Це стосується і капіталовкладень у вітроенергетику. А заповнивши і надіславши до Служби внутрішніх доходів форму 5695, можна скористатися федеральним податковим кредитом у разі встановлення, наприклад, геотермальних теплових насосів.

Досить активно розвивається ринок відновлювальних джерел енергії у Німеччині за рахунок стимулювання ринку фінансовими ресурсами, отриманими від екологічних податків. Лише з 1998 по 2002 р. у цій країні

загальна площа всіх сонячних панелей зросла удвічі – до 4,2 млн. кв. м.

У вітчизняній практиці оподаткування необхідно надати право на віднесення витрат на встановлення систем, які використовують потенціал відновлюваних і нетрадиційних джерел енергії, до податкової знижки з податку на доходи фізичних осіб. Із початку 1990-х років багато країн в основу оподаткування податками автомобілів заклали викиди CO₂ (вуглекислого газу). Перший податок на CO₂ був запроваджений у Фінляндії в 1990 р. Невдовзі його ввели Данія, Фінляндія, Німеччина, Нідерланди, Польща, Словенія, Швеція та Великобританія. Доведено, що заходи податкового регулювання в екологічному оподаткуванні призвели до значних змін у викидах вуглекислого газу, який є найзначнішим з антропогенних парникових газів. І хоча цей газ природного походження, саме через діяльність людини він утворюється у найбільшій кількості. Як правило, найбільші викиди парникових газів пов'язані з такими промисловими процесами, як виробництво азотної й адипінової кислоти, цементу, виробництво та споживання CO₂, вапна, вапняку, соди, споживання доломіту.

Високе споживання енергії з викопних джерел збільшує викиди CO₂, проте не обов'язково ВВП. Якщо країна споживає забагато енергії, але не розвивається, це свідчить про неефективність використання енергії, про неефективність промисловості. Очевидний прямий зв'язок між обсягом викидів CO₂ та виробництвом. Тому не дивно, що в ТОП-10 забруднювачів входять найбільші споживачі вугілля та природного газу.

Раніше головним шляхом розвитку була масова індустріалізація. Індустріальні країни багато споживають і багато виробляють. Якщо їхня промисловість застаріває та втрачає ефективність, вона продовжує споживати енергії як і раніше (чи навіть більше), проте виробництво падає.

Саме це зараз відбувається в Україні. Наша держава знаходиться на п'ятому місці за викидами діоксиду вуглецю на долар ВВП. Українська промисловість потребує модернізації та підвищення ефективності, інакше Україна так і буде продовжувати забруднювати атмосферу і навіть не отримувати компенсації у вигляді зростання добробуту населення.

Найбільший ефект дасть заміна старого обладнання на сучасне, яке заощаджує енергію.

Незважаючи на обмеженість фінансових ресурсів, окремими промисловими підприємствами впроваджуються у виробництво нові технології, наукові розробки.

Наприкінці 2017 р. представники країн ЄС попередньо домовилися про скорочення викидів CO₂ до 2030 р., зроблено акцент на розвиток відновлювальних джерел

енергії, дискутували, що краще – торгівля викидами чи податок на викиди.

Відбулася презентація проекту «Підтримка встановлення схеми торгівлі викидами парникових газів в Україні», який виконує GIZ на замовлення німецького уряду. Бюджет проекту – 3 млн. євро, і він триватиме до вересня 2020 р.

Окремі міжнародні експерти впевнені, що в найближчому майбутньому саме торгівля викидами має шанс стати не просто більш екологічною, а й дешевшою за енергію з традиційних джерел.

В Ісландії з 2018 р. працює перша у світі електростанція з негативним викидом вуглекислого газу: CO₂ закачують під землю, де він твердне в результаті реакції з компонентами базальтових порід. Хоча проект знаходиться на експериментальній стадії, вчені вважають, що подібні станції з негативним показником викидів можуть бути запущені по всьому світу вже найближчим часом. Однак такі перспективи можуть супроводжуватися певними труднощами, наприклад досить висока вартість проекту. За оцінками Climeworks, витяг усього однієї тонни CO₂ з повітря обходиться в \$600.

Перетворювати CO₂ з повітря на паливо за рахунок енергії Сонця пропонує ізраїльський стартап.

На думку Міністерства екології та природних ресурсів України, без дослідження наслідків для економіки від обох інструментів не вийде прийняти аргументованого рішення. А провести таке дослідження можливо, лише спираючись на достовірні дані, тобто систему моніторингу, звітності і верифікації (МЗВ). Підтримку в запровадженні системи українському уряду надають вже дві інституції: Світовий банк та GIZ.

Обидва проекти міжнародної допомоги не мають на меті запровадити СТВ в Україні, а націлені на розвиток спроможності національних інституцій та бізнесу щодо якісного обліку викидів, що є підготовчим етапом для системних рішень. Вироблення цих рішень має відбуватися за відкритої дискусії та з чесним урахування ризиків і переваг кожного рішення.

Висновки. Приймаючи до уваги необхідність забезпечення належних умов реалізації вимог Директиви ЄС, зокрема в частині оподаткування продуктів енергії та електроенергії, виходячи з потреб України у сфері охорони навколишнього середовища та енергоефективності, ми повинні унормувати найбільш актуальні проблемні питання, які допоможуть спрямувати дію фіскальних інструментів на підвищення екологічної безпеки виробництва та виробництво екологічно чистої продукції.

Шляхами досягнення зазначеної мети можуть стати оптимізація кола платників, спрощення механізму справляння податків шляхом запровадження системи податкових агентів, які сплачують екологічний податок, у тому числі й у разі поширення застосування принципу розширеної відповідальності виробника. Зазначене створить рівні умови для справляння податків та зборів, спрощення механізму їх адміністрування, сприятиме зниженню адміністративного тиску на бізнес-середовище.

Тільки завдяки реформуванню діючого екологічного оподаткування та вдосконалення інших інструментів екологічного регулювання в Україні можливо досягнути узгодження різнорівневих інтересів щодо виробництва і раціоналізації природокористування, запровадити ефективну регульовану еколого-економічну поведінку господарюючих суб'єктів.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21.12.2010 № 2818&VI. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Статистичний збірник – довідник. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/11/zb_du2017.pdf.
3. Законодавчі заходи та бізнес-стимулювання щодо боротьби із забрудненням повітря у країнах із розвинутою економікою. URL : http://radaprogram.org/sites/default/files/infocenter/publications/59_0.pdf.
4. Environmental taxation and EU environmental policies. European Environment Agency, 2016. 87 p.
5. Податкове регулювання як інструмент державної екологічної політики. URL : [http://zt.knteu.kiev.ua/files/2017/02\(91\)/10.pdf](http://zt.knteu.kiev.ua/files/2017/02(91)/10.pdf).
6. Environmentally related tax revenue. URL : https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=ENV_ENVPOLICY.
7. Тенденції тіньової економіки. URL : <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>.
8. The World's Carbon Markets: A Case Study Guide to Emissions Trading. URL : https://www.edf.org/sites/default/files/EDF_IETA_Norway_Case_Study_May_2013.pdf.
9. Національний кадастр антропогенних викидів із джерел та абсорбції поглиначами парникових газів в Україні за 1990–2015 рр. URL : <https://www.menr.gov.ua>.
10. Kuzmin O., Yastrubskyy M. Peculiarities of Higher Educational Establishments Funding Accounting: National and Foreign Experience. Economics, Entrepreneurship, Management. 2016.

ПРОБЛЕМАТИКА ЭКОЛОГИЧЕСКОГО НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация. Современная экономика Украины имеет высокий уровень энергоемкости отраслей, изношенности оборудования и низкий уровень внедрения инновационных технологий, требует воплощения эколого-экономической стратегии развития страны во избежание техногенной катастрофы. В статье проанализирована проблематика промышленных предприятий, влияние введения налога на выведение капитал. Главной особенностью является замена налога на прибыль налогом на выведенный капитал. Это даст предприятиям возможность хранить больше, что позволит развить предприятия. Следующей проблемой предприятий является устаревшее оборудование. Старое оборудование не только работает неэффективно, но и из-за него мы имеем проблемы с экологическим состоянием. В статье определено, что самые загрязненные территории страны – территории с производством.

Ключевые слова: выбросы, налогообложение, экологизация, загрязнение территорий, экологический налог.

PROBLEMS OF ENVIRONMENTAL TAXATION OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

Summary. The modern economy of Ukraine has a high level of energy intensity of industries, depreciation of equipment and low level of implementation of innovative technologies, requires the implementation of the ecological and economic strategy of the country, in order to avoid an industrial disaster. The article analyzed the problems of industrial enterprises. They analyzed the effect of introducing the tax on the withdrawn capital. The main feature is the replacement of the income tax with the tax on the withdrawn capital. This will give enterprises the opportunity to save more money, which will enable enterprises to grow. The next problem of enterprises is the outdated equipment. Old equipment not only does not work efficiently, but through it we have a problem with the ecological state. The article analyzes that the most contaminated territories of the country are territories with production. An example of the development of environmental taxation in the countries of the European Union was analyzed. The European countries are struggling with the environmental problem. They found a way out of not only struggle, but also earnings. Environmental taxation is an effective leverage for filling the state budget. The money received from environmental taxation goes to the modernization of equipment of enterprises, scientific inventions that will reduce the emissions to the atmosphere. Ukraine has a great potential for development. Rich subsoil and nature, which are mercilessly ruined. By way of example, the country is already planning to change tax legislation in the field of ecology. Taxation of CO₂ emissions into the air will increase the range of taxpayers. The next step should be to improve the administration of taxation. This will effectively use the leverage to raise funds to the budget and simplify work for tax services. Enterprises will no longer need to constantly wait for agents. Monitoring will take place in the online version. This step will allow to upgrade the equipment of the enterprise and improve the ecological state of the country.

Key words: emissions, taxation, ecologization, pollution of territories, ecological tax.